

www.e-rara.ch

T. Livii Ab Urbe Condita Libri

Livius, Titus

Berolini, M D CCCXXIX.-M DCCCXXX

Zentralbibliothek Zürich

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-104664>

Liber XXXII.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

dies, nisi qui iurasset in leges, non licebat gerere. petente Flacco ut legibus solveretur, senatus decrevit ut, si aedilis qui^t) pro se iuraret arbitrato consulum daret, consules, si eis videretur, cum tribunis plebis agerent uti ad plebem ferrent. datus qui iuraret pro fratre L. Valerius Flaccus, praetor designatus. tribuni ad plebem tulerunt, plebesque scivit, ut perinde esset ac si ipse aedilis iurasset. et de altero aedile scitum plebis est factum, rogantibus tribunis quos duos in Hispaniam cum imperio ad exercitus ire iuberent, ut C. Cornelius aedilis curulis ad magistratum gerendum veniret, et L. Manlius Acidinus decederet de provincia multos post annos. plebes Cn. Cornelio Lentulo et L. Stertino pro consulibus imperium esse in Hispania iussit.

t) L. e. aliquem, qui.

LIBER XXXII.

EPITOME. Complura prodigia ex diversis regionibus nunciata referuntur; inter quae, in Macedonia in puppi longae navis lauream esse natam. T. Quintius Flamininus consul adversus Philippum feliciter pugnavit in faucibus Epiri, fugatumque coegit in regnum reverti. ipse Thessaliam, quae est vicina Macedoniae, sociis Aetolis et Athamanibus, vexavit. L. Quintius Flamininus consulis frater, Attalo rege et Rhodiis adiuvantibus, in Euboam et maritimam oram traiectus Eretriam expugnavit. Aethiopes in amicitiam recepti sunt. coniuratio servorum, facta de solvendis Carthaginiensium obsidibus, oppressa est; duo millia necati sunt. praetorum numerus ampliatum est, ut seni crearentur. Cornelius Cethegus consul Gallos Insubres praelio fudit. cum Lacedaemoniis et tyranno eorum Nabide amicitia iuncta est. praeterea expugnationes urbium in Macedonia referuntur.

a. C. 199.

Consules praetoresque cum idibus Martii magistratum inissent, provincias sortiti sunt. L. Lentulo Italia, P. Villio Macedonia; praetoribus L. Quintio urbana, Cn. Baebio Ariminum, L. Valerio Sicilia, L. Villio Sardi-

a. U. c. 553.

nia evenit. Lentulus consul novas legiones scribere iussus, Villius a P. Sulpicio exercitum accipere: in supplementum eius, quantum militum videretur, ut scriberet ipsi permissum. praetori Baebio legiones quas C. Aurelius consul habuisset ita decretae, ut retineret eas donec consul novo cum exercitu succederet; in Galliam ubi is venisset, omnes milites exauctorati domum dimitterentur praeter quinque millia socium: his obtineri circa Ariminum provinciam satis esse. prorogatum imperium praetoribus prioris anni, C. Sergio, ut militibus qui in Hispania Sicilia Sardinia stipendia per multos annos fecissent, agrum assignandum curaret; Q. Minucio, ut in Brutiis idem^{a)} de coniurationibus quaestiones, quas praetor cum fide curaque exercuisset, perficeret, et eos quos sacrilegii compertos in vinculis Romam misisset, Locros mitteret ad supplicium, quaeque sublata ex delubro Proserpinae essent, reponenda cum piaculis curaret^{b)}, feriae Latinae pontificum decreto instauratae sunt, quod legati ab Ardea questi in senatu erant sibi in monte Albano Latinis^{c)} carnem, ut assolet^{d)}, datam non esse.

Ab Suessa nunciarunt¹⁾ duas portas, quodque inter eas muri erat, de caelo tactum; et Formiani legati^{e)} aedem Iovis, item Ostienses aedem Iovis, et Veliterni Apollinis et Sanci^{f)} aedes, et in Herculis aede capillum enatum; et ex Brutiis ab Q. Minucio propraetore scriptum eucleum cum quinque pedibus, pullos gallinaceos tres cum ternis pedibus natos esse. a P. Sulpicio proconsule ex Macedonia litterae allatae, in quibus inter cetera scriptum erat lauream in puppi navis longae enatam. priorum prodigiorum causa senatus

1) nunciarunt GR: codices nunciatum est.

a) Ut — idem — perficeret est: ut etiam perficeret. Vid. sup. XXIV, 22. not. q. b) De pecunia Locris ex Proserpinae thesauris sublata, et de quaestione istius sacrilegii vid. sup. XXXI, 12. 13. c) Vid. sup. XXXI, 7. not. w. d) Ad feriarum Latinarum in monte Albano celebratarum sollennia pertinebat visceratio, sive carnis crudae ex tauro immolato distributio. DOER. e) Intell. ex antecedentibus: nunciarunt de caelo tactam. f) De Sancio vid. sup. VIII, 20.

a. C. 199.

consuerat ut consules maioribus hostiis, quibus diis videretur, sacrificarent. ob hoc unum prodigium haruspices in senatum vocati, atque ex responso eorum supplicatio populo in diem unum edicta et ad omnia pulvinaria res divinae factae.

Carthaginenses eo anno argentum in stipendium impositum^g) primum Romam advexerunt. id quia probum non esse quaestores renunciauerant, experientibusque pars quarta decocta erat^h), pecunia Romae mutua sumpta intertrimentumⁱ) argenti expleverunt. petentibus deinde ut, si iam videretur senatui, obsides sibi redderentur, centum redditu obsides: de ceteris^k), si in fide permanerent, spes facta. petentibus iisdem^l), qui non reddebantur obsides, ut ab Norba, ubi parum commode essent, alio traducerentur, concessum ut Signiam et Ferentinum transirent^m). Gaditanis item petentibus remissum ne praefectus Gades mitteretur, adversus quod iis in fidem populi Romani venientibus cum L. Marcio Septimo convenissetⁿ). et Narniensium legatis querentibus ad numerum^o) sibi colonos non esse et immixtos quosdam non sui generis pro colonis se gerere, earum rerum causa tresviros creare L. Cornelius consul iussus. creati P. et Sex. Aelii (Paetis fuit ambobus cognomen) et C. Cornelius Lentulus. quod Narniensibus datum

g) I. e. argentum, quod, ut in stipendium (tanquam stipendium, pro stipendio) solverent, iis impositum erat. h) Argentum nempe probum, ad ignem liquefactum, ab improbo, quod fraudulenter admixtum fuerat, secretum fuit. DOER. i) Id, quod decoctum s. excoctum erat. k) Cum sup. XXX, 37. centum tantum obsides Scipionem postulasse tradiderit Livius, eum iam h. l. alios scriptores secutum esse, censet DRAKENB. l) Vid. cap. anteced. not. a. m) Inf. tamen 26. obsides Carthaginensium Setiae custoditi esse dicuntur. Itaque antequam Signiam et Ferentinum traducerentur, mutato consilio pro Signia Setia senatui placuisse, censet DRAKENB. n) Dubitari posse, utrum his verbis significetur, Gaditanis cum Marcio convenisse, ut praefectum Romanum acciperent, an, ut non acciperent; ita ut remissum idem sit, atque datum, concessum, monet DRX. o) Ita ut numerus iustus ac legitimus expleatur. Sic Cic. Domitius ad numerum iudices non habuit.

a. U. c. 553.

erat, ut colonorum numerus augeretur, id Cosani petentes non impetraverunt.

- 3 Rebus quae Romae agendaerant perfectis, consules in provincias profecti. P. Villium, in Macedoniam cum venisset, atrox seditio militum iam ante irritata nec satis in principio compressa exceptit. duo millia ea militum fuere, qui ex Africa post devictum Hannibalem in Siciliam, inde anno fere post in Macedoniam pro voluntariis transportati erant. id voluntate factum negabant. ab tribunis recusantes in naves impositos. sed utcunque, seu iniuncta^{p)} seu suscepta foret militia, et eam exhaustam, et finem aliquem militandi fieri aequum esse. multis annis sese Italian non vidisse, consenuisse sub armis in Sicilia Africa Macedonia. confectos iam se labore opere, exsanguis tot acceptis vulneribus esse. consul causam postulandae missionis probabilem, si modeste peteretur, videri dixit: seditionis nec eam nec ullam aliam satis iustam causam esse. itaque si manere ad signa et dicto parere velint, se de missione eorum ad senatum scripturum. modestia facilius quam pertinacia quod velint impetraturos.

- 4 Thaumacos eo tempore Philippus summa vi oppugnabat aggeribus vineisque; et iam arietem muris admoturus erat. ceterum incepto absistere eum coegit subitus Aetolorum adventus, qui Archidamo duce inter custodias Macedonum moenia ingressi nec nocte nec die finem ullum erumpendi, nunc in stationes nunc in opera Macedonum, faciebant. et adiuvabat eos natura ipsa loci. namque Thaumaci a Pylis^{q)} sinuque Maliaco per Lamiam eunti loco alto siti sunt, ipsis faucibus imminentes quas Coela vocant; Thessaliaeque transeunti confragosa loca implicatasque flexibus vallium vias, ubi ventum ad hanc urbem est, repente velut maris vasti, sic immensa panditur planities, ut subiectos cam-

p) Iniungi saepissime ea dici, quae pro oneribus sint, invitisque imponantur, ad h. l. docent GRONOV. et DRAKENB.

q) Intelliguntur Thermopylae. Inf. XXXVI, 15. Ideo Py-lae, et ab aliis, quia calidae aquae in ipsis faucibus sunt, Thermopylae locus appellatur.

a. C. 199.

pos terminare oculis haud facile queas^r). ab eo miraculo Thaumaci appellati. nec altitudine solum tuta urbs, sed quod saxo undique absciso rupibus imposita est. hae difficultates, et quod haud satis dignum tanti laboris periculique pretium erat, ut absisteret incepto Philippus effecerunt. hiems quoque iam instabat, cum inde abscessit et in Macedoniam in hiberna copias reduxit.

Ibi ceteri quidem, data quanticunque²) quiete temporis, simul animos corporaque remiserant. Philippum quantum ab assiduis laboribus itinerum pugnarumque laxaverat annus³ s), tanto magis intentum in universum eventum belli curae angunt, non hostes modo timentem, qui terra marique urgebant, sed nunc sociorum nunc etiam popularium animos, ne et illi ad spem amicitiae Romanorum deficerent, et Macedonas ipsos cupido novandi res caperet. itaque et in Achaiam legatos misit, simul qui iusiurandum (ita enim pepigerant, quotannis iuratos in verba Philippi) exigerent, simul qui redderent Achaeis Orchomenon et Heraean et Triphylian, Megalopolitis⁴) Alipheran, contendentibus nunquam eam urbem fuisse ex Triphylia, sed sibi debere restitui, quia una esset ex iis quae ad condendam Megalen polin ex concilio Arcadum contributae forent^t). et cum Achaeis quidem per haec societatem firmabat, Macedonum animos . . . cum Heraclidem amicis cum maximae invidiae sibi esse cerneret, multis criminibus oneratum in vincula coniecit, ingenti popularium gaudio^u). bellum, si quando unquam ante alias, tum

2) quanticunque Iac. Gronovius: codices quantacunque. 3) annus Gr: codices animus vel animum.

4) Megalopolitis Gr: codices eleis.

r) Ut, quo longissime conspectum oculi ferant, haud facile subiectorum camporum terminos s. fines reperiant. s) Latinos eleganter annum, ut Graeci *ἐνιαυτόν*, pro tempore anni, *ὅσος ἔτος*, seu pro qualibet eius parte, dicere, varie est observatum. Hic igitur annus illa pars, qua cessatur ab armis, hibernum nempe. Gronov. t) Cf. sup. XXVIII, 8. Alipheram autem Megalopolitis, quod suorum fuisse finium satis probabant, restituit. u) Sententiam huius loci hanc esse, Philippum, quemadmodum Achaeorum animos red-

a. U. c. 553.

magna cura apparavit, exercuitque in armis et Macedonas et mercenarios milites; principioque veris cum Athenagora omnia externa auxilia, quodque levis armaturae erat, in Chaoniam per Epirum ad occupandas quae ad Antigoneam fauces sunt (Stena vocant Graeci) misit. ipse post paucis diebus graviore secutus agmine, cum situm omnem regionis adspexisset, maxime idoneum ad muniendum locum credidit esse praeter amnem Aoum. is inter montes, quorum alterum Aeropum alterum Asnaum incolae vocant, angusta valle fluit, iter exiguum super ripam praebens. Asnaum Athenagoram cum levi armatura tenere et communire iubet: ipse in Aeropo posuit castra. qua abscisae rupes erant, statio paucorum armatorum tenebat^v); quae minus tuta erant, alia fossis, alia vallo, alia turribus munebat, magna tormentorum etiam vis, ut missilibus procul arcerent hostem, idoneis locis disposita est. tabernaculum regium pro vallo, in conspecto maxime tumulo, ut terrorem hostibus suisque spem ex fiducia faceret, positum.

- 6 Consul per Charopum Epiroten certior factus quos saltus cum exercitu insedisset rex, et ipse, cum Corcyrae hibernasset, vere primo in continentem travectus ad hostem ducere pergat. quinque millia ferme ab regiis castris cum abesset, loco munito relictis legionibus, ipse cum expeditis progressus ad speculanda loca, postero die consilium habuit utrum per insessum ab hoste saltum, quanquam labor ingens periculumque proponeretur, transitum tentaret, an eodem itinere quo priore anno Sulpicius Macedoniam intraverat circumduceret copias. hoc consilium per multos dies agitanti ei nuncius venit T. Quintium consulem factum sortitumque provinciam Macedoniam maturato itinere iam Corcyram traiecisse. Valerius Antias^w) intrasse saltum Villium tradit, quia recto itinere nequirit omnibus a rege insessis, secutum vallem per quam mediam fertur Aous

dendis urbibus, ita Macedonum sibi conciliasse animos puniendo Heraclide, e verbis, quae exstant, recte colligi posse videtur.
^v) Vid. sup. XXXI, 45. not. u. ^w) Vid. sup. XXX, 19. not. f.

annis; ponte raptim facto in ripam in qua erant castra regia transgressum acie conflixisse; fusum fugatumque regem, castris exutum; duodecim millia hostium eo praelio caesa, capta duo millia et ducentos, et signa militaria centum triginta duo, equos ducentos triginta; aedem etiam Iovi in eo praelio votam, si res prospere gesta esset. ceteri Graeci Latinique auctores, quorum quidem ego legi annales, nihil memorabile a Villio actum integrumque bellum insequentem consulem T. Quintium accepisse tradunt.

Dum haec in Macedonia geruntur, consul alter **L. 7** Lentulus, qui Romae substiterat, comitia censoribus creandis habuit. multis claris petentibus viris, creati censores P. Cornelius Scipio Africanus et P. Aelius Paetus. ii magna inter se concordia et senatum sine ullius nota legerunt, et portoria venalicium Capuae Puteolisque, item Castrorum^x) portorium, quo in loco nunc oppidum est, fruendum locarunt^y); colonosque eo trecentos (is enim numerus finitus ab senatu erat) adscripserunt, et sub Tifatis Capuae agrum vendiderunt. sub idem tempus L. Manlius Acidinus ex Hispania decedens, prohibitus a P. Porcio Laeca tribuno plebis ne ovans rediret, cum ab senatu impetrasset, privatus^z) urbem ingrediens mille ducenta pondo argenti, triginta pondo ferme auri in aerarium tulit.

Eodem anno Cn. Baebius Tamphilus, qui ab C. Aurelio consule anni prioris provinciam Galliam acceperat, temere ingressus Gallorum Insubrium fines prope cum toto exercitu est circumventus; supra sex millia et sexcentos milites amisit: tanta ex eo bello, quod iam timeri desierat, clades accepta est. ea res L. Lentulum consulem ab urbe excivit. qui ut in provinciam venit

x) Castra in Campania quaerenda esse, et forsitan castellum ad ostium Vulturum tempore belli Punici secundi munitum dici, de quo Liv. sup. XXV, 20. Ad Vulturum ostium, ubi nunc urbs est, castellum communitum, conicit DRAKENB. y) Cf. sup. XXVII, 3. not. h. z) Privatus opponitur triumphantibus et ovantibus, qui cum imperio urbem ingrediebantur. DOER.

a. U. c. 553.

plenam tumultus, trepido exercitu accepto, praetorem multis probris increpitum provincia decedere atque abire Romam iussit. neque ipse consul memorabile quicquam gessit, comitorum causa Romam revocatus; quae ipsa per M. Fulvium et M'. Curium tribunos plebis impediebantur, quod T. Quintium Flamininum consulatum ex quaestura petere non patiebantur. iam aedilitatem praeturamque fastidiri; nec per honorum gradus, documentum sui dantes, nobiles homines tendere ad consulatum, sed transcendendo media, summa imis continuare^a). res ex campestri certamine in senatum venit. patres censuerunt, qui honorem, quem sibi capere per leges liceret^b), peteret, in eo populo creandi quem velit potestatem fieri aequum esse. in auctoritate patrum fuere tribuni. creati consules Sex. Aelius Paetus et T. Quintius Flamininus. inde praetorum comitia habita. creati L. Cornelius Merula, M. Claudius Marcellus, M. Porcius Cato, C. Helvius, qui aediles plebis fuerant. ab iis ludi plebei instaurati; et epulum Iovis fuit ludorum causa. et ab aedilibus curulibus C. Valerio Flacco flamine Diali et C. Cornelio Cethego ludi Romani magno apparatu facti. Ser. et C. Sulpicii Galbae⁵) pontifices eo anno mortui sunt: in eorum locum M. Aemilius Lepidus et Cn. Cornelius Scipio pontifices suffecti sunt.

- 8 Sex. Aelius Paetus T. Quintius Flamininus consules, magistratu inito, senatum in Capitolio cum habuissent, decreverunt patres ut provincias Macedoniam atque Italiam consules compararent inter se sortirentur: utri eorum Macedonia evenisset, in supplementum legionum tria millia militum Romanorum scriberet et trecentos equites, item sociorum Latini nominis quinque millia peditum, quingentos equites. alteri consuli novus omnis exercitus decretus. L. Lentulo prioris anni con-

5) Ser. et C. Sulpicii Galbae Sigonius: codices Ser. Sulpicius et Galba.

a) I. e. summa imis quasi contigua facere, ab imis ad summa continuo transire. b) Nondum latis legibus annalibus, quae magistratus ordine geri iusserunt. Dux.

a. C. 198.

suli prorogatum imperium, vetitusque aut ipse provincia decedere prius aut veterem deducere exercitum quam cum legionibus novis consul venisset. sortiti consules provincias: Aelio Italia, Quintio Macedonia evenit. praetores L. Cornelius Merula urbanam, M. Claudius Siciliam, M. Porcius Sardiniam, C. Helvius Galliam est sortitus. delectus inde haberi est coeptus. nam praeter consulares exercitus praetores ^{6 c)} quoque iussi scribere milites erant: Marcello in Siciliam quattuor millia peditum socium Latini nominis et trecentos equites, Catoni in Sardiniam ex eodem genere militum duo millia peditum, ducentos equites, ita ut hi praetores ambo, cum in provincias venissent, veteres dimitterent pedites equitesque.

Attali deinde regis legatos in senatum consules introduxerunt. hi regem classe sua copiisque omnibus terra marique rem Romanam iuvare, quaeque imperarent Romani consules, impigre atque obedienter ad eam diem fecisse, cum exposuissent, vereri dixerunt ne id praestare ei per Antiochum regem ultra non liceret: vacuum namque praesidiis navalibus terrestribusque regnum Attali Antiochum invasisse. itaque Attalum orare patres conscriptos, si sua classe suaque opera uti ad Macedonicum bellum vellent, mitterent ipsi praesidium ad regnum eius tutandum: si id nollent, ipsum ad sua defendenda cum classe ac reliquis copiis redire paterentur. senatus legatis ita responderi iussit. quod rex Attalus classe copiisque aliis duces Romanos iuvisset, id gratum senatui esse. auxilia nec ipsos missuros Attalo adversus Antiochum, socium et amicum populi Romani; nec Attali auxilia retenturos ultraquam regi commodum esset. semper populum Romanum alienis rebus arbitrio alieno usum: et principium et finem in potestate ipsorum, qui ope sua velint adiutos Romanos, esse ^{d)}. legatos ad Antiochum missuros, qui nun-

6) praetores] praetoribus Creverius.

c) Ex coniectura Crev. ad iussi erant intelligendum est: consules. d) Ita igitur dixerunt alienis opibus uti populum Romanum, si id commodum sit opem ferentibus, ac voluntarium,

a. U. c. 554.

cient Attali naviumque eius et militum opera adversus Philippum communem hostem uti populum Romanum; gratum eum facturum senatui, si regno Attali abstineat belloque absistat; aequum esse socios et amicos populi Romani reges inter se quoque ipsos pacem servare.

- 9 Consulem T. Quintium, ita habito delectu ut eos fere legeret qui in Hispania aut Africa meruissent spectatae virtutis milites, properantem in provinciam prodigia nunciata atque eorum procuratio Romae tenuerunt. de caelo tacta erant via publica Veii, forum et aedes Iovis Lanuvii, Herculis aedes Ardeae, Capuae murus et turres et aedes quae Alba dicitur. caelum ardere visum erat Arretii. terra Velitris trium ingerum spatio caverna ingenti desederat. Suessae Auruncae nunciabant agnum cum duobus capitibus natum, et Sinuessae porcum cum⁷⁾ humano capite. eorum prodigiorum causa supplicatio unum diem habita, et consules rebus divinis operam dederunt, placatisque diis in provincias profecti sunt. Aelius cum C. Helvio praetore in Galliam; exercitumque ab L. Lentulo acceptum, quem dimittere debebat, praetori tradidit, ipse novis legionibus, quas secum adduxerat, bellum gesturus. neque memorabilis rei quicquam gessit. et T. Quintius alter consul maturius quam priores soliti erant consules, a Brundisio cum tramisisset, Corcyram tenuit^{e)} cum octo millibus peditum, equitibus octingentis. ab Corcyra in proxima Epiri quinquere mi traiecit, et in castra Romana magnis itineribus contendit; inde Villio dimisso, paucos moratus dies dum se copiae ab Corcyra assequerentur, consilium habuit utrum recto itinere per castra hostium vim facere conaretur^{f)}, an ne tentata quidem re tanti laboris ac periculi per Dassaretios potius Lycumque tuto circuitu Macedoniam intraret. vicisset-

7) cum addidit Dukerus.

ita ut penes ipsos, qui populum Romanum adiuvent, et adiuvandi principium sit, et finis. e) Vid. sup. XXVIII, 18. not. r. f) Similiter sup. XXI, 32. legi vim per angustias facere, inf. XXXVII, 11. vim facere per fauces portus, monet DRAKENB.

que ea sententia, ni timuisset ne, cum a mari longius recessisset misso e manibus hoste, si, quod antea fecerat, solitudinibus silvisque se tutari rex voluisset, sine ullo effectu aestas extraheretur. utcunq̄ esset igitur, illo ipso tam iniquo loco aggredi hostem placuit. sed magis fieri id^{s)} placebat, quam quomodo fieret satis expediebant. diesque quadraginta sine ullo conatu se-10 dentes^{s)} in conspectu hostium absumpserant. inde spes data Philippo est per Epirotarum gentem tentandae pacis; habitoque consilio delecti ad eam rem agendam Pausanias praetor et Alexander magister equitum^{h)} consulem et regem, ubi in artissimas ripas Aous cogitur amnis, in colloquium adduxerunt. summa postulatorum consulis erat, praesidia ex civitatibus rex deduceret; iis quorum agros urbesque populatus esset, redderet res quae comparerentⁱ⁾; ceterorum aequo arbitrio aestimatio fieret. Philippus aliam aliarum civitatum conditionem esse respondit. quas ipse cepisset, eas liberaturum: quae sibi traditae a maioribus essent, earum hereditaria ac iusta possessione non excessurum. si quas quererentur belli clades eae civitates cum quibus bellatum foret, arbitrio quo^{g)} vellent^{k)}, populorum cum quibus pax utrisque fuisset, se usurum. consul nihil ad id quidem arbitro^{l)} aut iudice opus esse dicere. cui enim non apparere ab eo qui prior arma intulisset iniuriam ortam? nec^{l)} Philippum ab ullis bello lacessitum, ipsum priorem vim omnibus fecisse. inde cum ageretur quae

8) id plerique omittunt. 9) quo] quorum Gr. 1) arbitro Gr: codices arbitrio.

g) Vid. sup. XXXI, 38. not. u. h) Sic reddit strategum et hipparchum. GELEN. i) Vid. sup. XXVI, 30. not. e. k) Cf. sup. XXXI, 3. not. i. 5. not. r. Similiter sup. IV, 39. legi quibus [iis, quos] poterat sauciis secum ductis, I, 29. raptim quibus [iis, quae] quisque poterat elatis, animadvertit DRAKENB. l) Memineris nec sensu dividere in et non. Sensus enim, cui etiam non apparere, Philippum non ab ullo, vel a nemine etc. GRONOV. Ita sup. VII, 9. neque inventis — cepissent pro: et cepissent non inventis; inf. XLV, 8. Nec interrogatus, nec accusatus cum responderet, pro: et interrogatus, et accusatus cum non responderet. DRAKENB.

a. U. c. 554.

civitates liberandae essent, Thessalos primos omnium nominavit consul. ad id vero adeo accensus indignatione est rex^m), ut exclamaret "quid victo gravius imperares, T. Quinti?" atque ita se ex colloquio proripuit. et temperatum aegre est quin missilibus, quia dirempti medio anni fuerant, pugnam inter se consere-
rent. postero die per excursiones ab stationibus primo in planitie satis ad id patenti multa levia commissa praelia sunt; deinde recipientibus se regiis in arta et confragosa loca, aviditate accensi certaminis eo quoque Romani penetravere. proⁿ) his ordo et militaris disciplina et genus armorum erat, aptum tegendis corporibus; pro hoste loca et catapultae ballistaeque, in omnibus prope rupibus quasi in muris dispositae. multis hinc atque illinc vulneribus acceptis, cum etiam ut in praelio iusto aliquot cecidissent, nox pugnae finem fecit.

- 11 Cum in hoc statu res esset, pastor quidam a Charopo principe Epirotarum missus deducitur ad consulem. is se in eo saltu qui regiis tum teneretur castris, armentum pascere solitum ait omnes montium eorum amfractus callesque nosse. si secum aliquos consul mittere velit, se non iniquo nec perdifficili aditu super caput hostium eos deducturum. haec ubi consul audivit, percunctatum ad Charopum mittit satisne credendum super tanta re agresti censeret. Charopus renunciari iubet, ita crederet ut suae potius omnia quam illius potestatis essent. cum magis vellet credere quam auderet consul, mixtumque gaudio et metu animum gereret^o), auctoritate motus Charopi experiri spem oblatam statuit; et ut averteret rem ab suspicione, biduo insequenti lacessere hostem, dispositis ab omni parte copiis succedentibusque integris in locum defessorum, non destitit. quattuor millia inde lecta peditum et trecentos equites tribuno militum tradit. equites, quoad loca patiantur, ducere iubet; ubi ad invia equiti ventum sit, in pla-

m) Quia Thessali omnium fere Graeciae populorum primi Macedonum subiecti fuerant imperio. Vid., quem laudat Crev., Iustin. VII, 6. et XI, 3. DoER. n) Vid. sup. XXVIII, 33. not. z. o) Cf. sup. XXX, 32. not. m.

nitie aliqua locari equitatum; pedites, qua dux monstraret viam, ire; ubi, ut polliceatur, super caput hostium perventum sit, fumo dare signum, nec ante clamorem tollere quam ab se signo recepto pugnam coeptam arbitrari posset^r). nocte itinera fieri iubet (et pernox forte luna erat): interdium cibi quietisque sumeret tempus. ducem promissis ingentibus oneratum, si fides exstet^q), vinctum tamen tribuno tradit. his copiis ita dimissis, eo intentius Romanus^r) undique instat capi stationes. interim die tertio cum verticem quem petierant Romani¹² cepisse ac tenere se fumo significarent, tum vero trifariam divisis copiis consul valle media cum militum robore succedit, cornua dextra laevaue admovet castris. nec segnius hostes obviam eunt. et dum aviditate certaminis propecti extra munitiones pugnant, haud paullo superior est Romanus miles et virtute et scientia et genere armorum. postquam multis vulneratis interfectisque recepere se regii in loca aut munimento aut natura tuta, verterat periculum in Romanos, temere in loca iniqua nec faciles ad receptum angustias progressos. neque impunita temeritate inde recepissent sese, ni clamor primum ab tergo auditus, dein pugna etiam coepta amentes repentino terrore regios fecisset. pars in fugam effusi sunt; pars quia magis²) locus fugae deerat quam quod animi satis esset ad pugnam, cum substitissent, ab hoste et a fronte et ab tergo urgente circumventi sunt. deleri totus exercitus potuit^s), si fugientes persecuti victores essent: sed equitem angustiae locorumque asperitas, peditem armorum gravitas impediit. rex primo effuse ac sine respectu fugit; dein quinque millium spatium progressus, cum ex iniquitate

2) quia magis] magis quia Muretus

p) Posset referendum esse ad tribunum militum, monet **DRAKENB.** Recipere signum est dato signo in vicem signum accipere. Sic Ovid. art. I, 385. dum dat recipitque tabellas. q) I. e. si fides ostendatur et re comprobetur. r) Ita Livius, ut alibi, designat consulem: ille instat capi. i. e. urget milites, ut eorum opera capiantur stationes, et ex iis pellatur hostis. **GRONOV.** s) Vid. sup. XXII, 60. not. x. XXVIII, 28. not. n. XXX, 30. not. m.

a. U. c. 554.

locorum, id quod erat, suspicatus esset sequi non posse hostem, substitit in tumulo quodam, dimisitque suos per omnia iuga vallesque, qui palatos in unum colligerent. non plus duobus millibus hominum amissis, cetera omnis multitudo, velut signum aliquod secuta, in unum cum convenisset, frequenti agmine petunt Thessaliam. Romani, quoad tutum fuit insecuti, caedentes spoliantesque caesos, castra regia, etiam sine defensoribus difficili aditu, diripiunt; atque ea nocte in suis castris manserunt. postero die consul per ipsas angustias, qua se inter valles flumen insinuat, hostem sequitur.

Rex primo die ad castra Pyrrhi pervenit: locus quem ita vocant, est in Triphylia terrae Melotidis³⁾. inde postero die (ingens iter agminis, sed metus urgebat) in montes Lyncon perrexit. ipsi Epiri sunt, interiecti Macedoniae Thessaliaeque: latus quod vergit in Thessaliam, oriens spectat; septentrio a Macedonia obicitur⁴⁾. vestiti frequentibus silvis sunt; iuga summa campos patentes aquasque perennes habent. ibi stativis rex per aliquot dies habitis fluctuatus animo est utrum protinus in regnum se reciperet an reverti in Thessaliam posset. inclinavit sententia^{u)} subitum^{v)} in Thessaliam agmen demittere^{v)}, Triccamque proximis limitibus petit; inde obvias urbes raptim peragravit. homines, qui sequi possent, sedibus excibat, oppida incendebat. rerum suarum, quas possent, ferendarum secum dominis ius fiebat; cetera militis praeda erat. nec quod

3) Triphylia terrae Melotidis] Stymphaliam inter et Elimiotidem Ga, Stymphaea terrae Elimiotidis Drakenborchius. pro Melotidis B moloditis.

4) subitum Walchius: codices suum.

t) Hoc genus loquendi me nusquam invenisse fateor. Regio spectat orientem, et regio obicitur orienti usitata sunt. Dux. Nihil tamen impedire videtur, quominus conversis verbis oriens spectare dicatur regionem, septentrio obici regiōni, siquidem ipsi illi conversioni nihil inest, in quo offendere possis. u) Cf. sup. XXVIII, 25. not. v. v) I. e. subito agmen demittere, agmen demittere, quod subito in Thessaliam veniret. Sic Tacit. hist. III, 47, subitus irrupit. Sic apud Plin. epist. I, 13, 3. subitum inopinatumque venire.

a. C. 198.

ab hoste crudelius pati possent, reliqui quicquam fuit, quam quae ab sociis patiebantur. haec etiam facienti Philippo acerba erant, sed e terra mox futura hostium corpora saltem eripere sociorum volebat. ita evastata oppida sunt Phacium, Iresiae, Euhydrium, Eretria, Palaeopharsalus. Pheras cum peteret, exclusus, quia res egebat mora si expugnare vellet, nec tempus erat, omisso incepto in Macedoniam transcendit. nam etiam Aetolos appropinquare fama erat. qui audito praelio quod circa Aoum factum erat, proximis prius evastatis circa Sperchias et Macran quam vocant Comen, transgressi inde in Thessaliam Cymines et Angeas primo impetu potiti sunt^{w)}. a Metropoli, dum vastant agros, concursu oppidanorum ad tuenda moenia facto repulsi sunt. Callithera inde aggressi similem impetum oppidanorum pertinacius sustinuerunt; compulsisque intra moenia qui eruperant, contenti ea victoria, quia spes nulla admodum expugnandi erat, abscesserunt. Theuma inde et Calathana vicos expugnant diripiuntque. Acharras per deditionem receperunt. Xyniae simili metu a cultoribus desertae sunt. hoc sedibus suis extorre agmen in praesidium incidit quod ad Thaumacum, quo tutior frumentatio esset, ducebatur: incondita inermisque multitudo, mixta imbelli turba, ab armatis caesa est. Xyniae desertae diripiuntur. Cyphara inde Aetoli capiunt, opportune Dolopiae imminens castellum. haec raptim intra paucos dies ab Aetolis gesta. nec Amynander atque Athamanes post famam prosperae pugnae Romanorum quieverunt. ceterum Amynander quia suo¹⁴ militi parum fidebat, petito ab consule modico praesidio, cum Gomphos peteret, oppidum protinus nomine Phecam, situm inter Gomphos faucesque angustas quae ab Athamania Thessaliam dirimunt, vi cepit. inde Gomphos adortus, et per aliquot dies summa vi tentes urbem, cum iam scalas ad moenia erexisset, eo demum metu perpulit ad deditionem. haec traditio Gomphorum

w) Vide, num Cymines et Angeas sint genitivi more Graecorum formati. Livium certe potiri aliquoties cum casu secundo construxisse, vidimus ad XXV 14, 5. DRAKENB.

i. U. c. 554.

ingentem terrorem Thessalis intulit. dedidere deinceps sese qui Argenta quique Pherinum et Thimarum et Lisinas et Stimonem et Lampsum habent^x), aliaque castella iuxta ignobilia.

Dum Athamanes Aetolique summoto Macedonum metu in aliena victoria suam praedam faciunt, Thessaliaque ab tribus simul exercitibus, incerta quem hostem quemve socium crederet, vastatur, consul faucibus quas fuga hostium aperuerat in regionem Epiri transgressus, etsi probe scit cui parti, Charopo principe excepto, Epirotae favissent, tamen quia ab^y) satisfaciendi quoque cura imperata enixe facere videt, ex praesenti eos potius quam ex praeterito aestimat habitu, et ea ipsa facilitate veniae animos eorum in posterum conciliat. missis deinde nuntiis Corcyram ut onerariae naves in sinum venirent Ambracium, ipse progressus modicis itineribus quarto die in monte Cercetio posuit castra, eodem Amynandro cum suis auxiliis accito, non tam virium eius egens quam ut duces in Thessaliam haberet. ab^y) eo consilio et plerique Epirotarum voluntarii inter
15auxilia accepti. primam urbem Thessaliae Phaloriam est aggressus. duo millia Macedonum in praesidio habebat, qui primo summa vi restiterunt, quantum arma, quantum moenia tueri poterant. sed oppugnatio continua, non nocte non die remissa, cum consul in eo verti crederet ceterorum Thessalorum animos^z), si primi vim Romanam non sustinuissent, vicit pertinaciam Macedonum. capta Phaloria legati a Metropoli et a Piera dedentes urbes venerunt. venia eisdem petentibus datur. Phaloria incensa ac direpta est. inde Aeginium petit. quem locum cum vel modico praesidio tutum ac prope inexpugnabilem vidisset, paucis in stationem proximam telis coniectis ad Gomphorum regionem agmen vertit. degressusque in campos Thessaliae, cum iam omnia ex-

x) I. e. tenent s. habitant. Vid. sup. XXX, 4. not. m. y) Cf. sup. XXIV, 30. not. n. z) In aliqua re verti est ex aliqua re pendere. Sic inf. XXXVII, 7. sed totum id vertitur in voluntate Philippi. Animos autem intell. animorum habitum, animi sensus

ercitui deessent, quia Epirotarum pepercerat agris, explorato ante utrum Leucadem an sinum Ambracium onerariae tenuissent^{a)}, frumentatum Ambraciam in vicem cohortes misit. et est iter a Gomphis Ambraciam sicut impeditum ac difficile, ita spatio perbreui. intra paucos itaque dies transvectis a mari com meatibus repleta omni rerum copia sunt castra. inde Atragem est profectus. decem ferme millia ab Larisa abest; ex Perrhaebia oriundi sunt; sita est urbs super Peneum amnem. nihil trepidavere Thessali ad primum adventum Romanorum. et Philippus sicut in Thessaliam ipse progredi non audebat, ita intra Tempe stativis positus, ut quisque locus ab hoste tentabatur, praesidia per occasiones submittebat.

Sub idem fere tempus quo consul adversus Philip-16
pum primum in Epiri faucibus posuit castra, et L. Quintius frater consulis, cui classis cura maritimaeque orae imperium mandatum ab senatu erat, cum duabus quinquere misibus Corcyram travectus, postquam profectam inde classem audivit, nihil morandum ratus, cum ad Zamam insulam assecutus esset, dimisso L. Apustio cui successerat, tarde inde ad Maleam, trahendis plerumque remulco^{b)} navibus quae cum com meatu sequebantur, pervenit. a Malea, iussis ceteris quantum maxime possent maturare sequi, ipse tribus quinquere misibus expeditis Piraeum praecedit, accepitque naves ibi relictas ab L. Apustio legato ad praesidium Athenarum. eodem tempore duae ex Asia classes profectae, una cum Attalo rege (eae quattuor et viginti quinque remes erant), Rhodia altera viginti navium tectarum^{c)}: Agesimbrotus praeerat. hae circa Andrum insulam classes coniunctae Euboeam inde exiguo distantem freto traiecerunt. Carystiorum primum agros vastarunt; deinde ubi Carystus praesidio a Chalcide raptim misso firma visa est, ad Eretriam accesserunt. eodem et L. Quintius cum iis navibus quae Piraei fuerant, Attali regis adventu audito venit, iussis, ut quaeque ex sua

a) Vid. sup. 9. not. e. b) Cf. sup. XXV, 30. not. y. c) Vid. sup. XXXI, 46. not. w.

a. U. c. 554.

classe venissent naves, Euboeam peterent. Eretria summa vi oppugnabatur: nam et trium iunctarum classium naves omnis generis tormenta machinasque ad urbium excidia secum portabant, et agri affatim materiae praebebant ad nova molienda^{d)} opera. oppidani primo haud impigre tuebantur moenia; dein fessi vulneratique aliquot, cum et muri partem eversam operibus hostium cernerent, ad deditionem inclinarunt. sed praesidium erat Macedonum, quos non minus quam Romanos metuebant; et Philocles regius praefectus a Chalcide nuntios mittebat se in tempore affuturum, si sustinerent obsidionem. haec mixta metu spes ultra quam vellent aut quam possent, trahere eos tempus cogebat. deinde postquam Philoclem repulsum trepidantemque refugisse Chalcidem acceperunt, oratores extemplo ad Attalum, veniam fidemque eius petentes, miserunt. dum in spem pacis intenti segnius munera belli obeunt, et ea modo parte qua murus dirutus erat, ceteris neglectis, stationes armatas opponunt, Quintius noctu ab ea parte quae minime suspecta erat impetu facto scalis urbem cepit. oppidanorum omnis multitudo cum coniugibus ac liberis in arcem confugit, deinde in deditionem venit. pecuniae aurique et argenti haud sane multum fuit: signa tabulae priscae artis ornamentaque eius generis plura quam pro urbis magnitudine aut opibus ceteris

17 inventa. Carystus inde repetita; unde priusquam e navibus copiae exponerentur, omnis multitudo urbe deserta in arcem confugit. inde ad fidem ab Romano petendam oratores mittunt. oppidanis extemplo vita ac libertas concessa est; Macedonibus treceni nummi in capita statutum pretium est, et ut armis traditis abirent. hac summa redempti inermes in Boeotiam traieci. navales copiae, duabus claris urbibus Euboeae intra dies paucos captis, circumvectae Sunium Atticae terrae promontorium, Cencreas Corinthiorum emporium petierunt.

Consul interim omnium spe longiorem atrociorem-

d) I. e. facienda, aedificanda.

que⁵⁾ oppugnationem habuit; et ea qua minimum credidisset, resistebant hostes. nam omnem laborem in muro crediderat diruendo fore: si aditum armatis in urbem patefecisset, fugam inde caedemque hostium fore qualis captis urbibus fieri solet. ceterum postquam parte muri arietibus decussa per ipsas ruinas transcenderunt in urbem armati, illud principium velut novi atque integri laboris fuit⁶⁾. nam Macedones, qui in praesidio erant et multi et delecti, gloriam etiam egregiam rati si armis potius et virtute quam moenibus urbem tuerentur, conferti, pluribus introrsus ordinibus acie firmata, cum transcendere ruinas sensissent Romanos, per impeditum ac difficilem ad receptum locum expulerunt. id consul aegre passus, nec eam ignominiam ad unius modo expugnandae moram urbis sed ad summam universi belli pertinere ratus⁷⁾, quod ex momentis parvarum plerumque rerum penderet, purgato loco qui strage semirutum muri cumulatam erat, turrem ingentis altitudinis, magnam vim armatorum multiplici tabulato portantem, promovit; et cohortes in vicem sub signis, quae cuneum Macedonum (phalangem ipsi vocant), si possent, vi perrumperent, emittebat. sed ad loci angustias, haud late patente intervallo diruti muri, genus armorum pugnaeque hosti aptius erat. ubi conferti hastas ingentis longitudinis prae se Macedones obiecissent, velut in constructam densitate clipeorum testudinem Romani pilis nequicquam emissis, cum strinxissent gladios, neque congregari propius neque praecidere hastas poterant; et si quam incidissent aut praefregissent, hostile fragmento ipso acuto inter spicula integrarum hastarum velut valium explebat. ad hoc et muri pars adhuc integra utraque tuta praestabat latera; nec ex longo spatio aut cedendum aut impetus faciendus erat, quae res turbare ordines solet. accessit etiam fortuita res ad animos eorum firmandos: nam cum turris per aggerem parum

5) atrocioresque] Atracis Gr.

e) Vid. sup. XXIV, 16. not. f. f) Sic sup. XXVI, 38. quippe ad plures exemplum, quam calamitas, pertinebat. Cf. XXIII, 49. not. b.

a. U. c. 554.

densati soli ageretur, rota una in altio rem orbitam depressa ita turrim inclinavit, ut speciem ruentis hostibus, trepidationem insanam superstantibus armatis praeberit.

- 18 Cum parum quicquam succederet, consul minime aequo animo comparationem militum generisque armorum⁶⁾ fieri patiebatur; simul nec maturam expugnandi spem nec rationem procul a mari et in evastatis belli cladibus locis hibernandi ullam cernebat. itaque relicta obsidione, quia nullus in tota Acarnaniae atque Aetoliae ora portus erat qui simul et omnes onerarias, quae commeatum exercitui portabant, caperet, et tecta ad hibernandum legionibus praeberet, Anticyra in Phocidae^{g)}, in Corinthium versa sinum, ad id opportunissime sita visa, quia nec procul Thessalia hostiumque locis abibant, et ex adverso Peloponnesum exiguo maris spatio divisam, ab tergo Aetoliam Acarnaniamque, ab lateribus Locridem ac Boeotiam habebant. Phocidis primo impetu Phanoteam sine certamine cepit. Anticyra haud multum in oppugnando morae praebuit. Ambrysus inde Hyampolisque receptae. Daulis quia in tumulto excelso sita est, nec scalis nec operibus capi poterat. lacessendo missilibus eos qui in praesidio erant, cum ad excusiones eliciuissent, refugiendo in vicem insequendoque, et levibus sine effectu certaminibus, eo negligentiae et contemptus adduxerunt, ut cum refugientibus in portam permixti impetum Romani facerent^{h)}. sex alia ignobilia castella Phocidis terrore magis quam armis in potestatem venerunt. Elatea clausit portas; nec nisi vi cogerentur, recepturi moenibus videbantur aut ducem aut exercitum Romanum.

6) generisque armorum] generis armorum B: ceteri generis armorumque.

g) Sup. XXVI, 26. Sita Anticyra est in Locride laeva parte sinum Corinthiacum intrantibus. Vid., quae ibi notata sunt. h) Haec verba incertum relinquunt, quo effectu impetum Romani fecerint: nam multi impetus sine effectu sunt. DRE. Videtur tamen totius loci ratio satis declarare, Romanos ita impetum fecisse, ut perruerint etiam per portam, Daulidemque ceperint.

Elateam obsidenti consuli rei maioris spes afful-19
 sit, Achaeorum gentem ab societate regia in Romanam
 amicitiam avertendi. Cycliadam principem factionis ad
 Philippum trahentium res expulerant; Aristaenus, qui
 Romanis gentem iungi volebat, praetor erat. classis Ro-
 mana cum Attalo et Rhodiis Cencreis stabat, parabant-
 que communi omnes consilio Corinthum oppugnare.
 optimum igitur ratus est, priusquam eam rem aggredere-
 rentur, legatos ad gentem Achaeorum mitti, pollicentes,
 si ab rege ad Romanos defecissent, Corinthum iis con-
 tributuros in antiquum gentis conciliumⁱ). auctore con-
 sule legati a fratre eius L. Quintio et Attalo et Rhodiis
 et Atheniensibus ad Achaeos missi. Sicyone datum est
 iis concilium. erat autem non admodum simplex habi-
 tus inter Achaeos animorum. terrebat Nabis Lacedae-
 monius, gravis et assiduus hostis; horrebant Romana ar-
 ma; Macedonum beneficiis et veteribus et recentibus
 obligati erant; regem ipsum suspectum habebant pro
 eius crudelitate perfidiaque; neque ex iis quae tum ad
 tempus faceret aestimantes, graviolem post bellum do-
 minum futurum cernebant^k). neque solum quid in se-
 natu quisque civitatis suae aut in communibus conciliis
 gentis pro sententia dicerent ignorabant; sed ne ipsi
 quidem secum cogitantibus, quid vellent aut quid opta-
 rent, satis constabat. ad homines ita incertos introdu-
 ctis legatis potestas dicendi facta est. Romanus primum
 legatus L. Calpurnius, deinde Attali regis legati, post
 eos Rhodii dissuerunt. Philippi deinde legatis pote-
 stas dicendi facta est. postremi Athenienses, ut re-
 fellerent Macedonum dicta, auditi sunt. ii fere atro-
 cissime in regem, quia nulli nec plura nec tam acer-

i) Corinthus, ut observat Crev., ab Arato quondam furto
 unius noctis intercepta, Achaeis contributa fuerat; mox, urgen-
 tibus Cleomenis, regis Spartanorum, armis, Antigono et Mace-
 donibus reddita. Vid. Plutarch. in Arato. Doer. k) Colebat
 tum temporis Achaeos Philippus, et quaedam ipsis oppida, ut
 sup. dictum est, restituerat. Illi vero regem non ex simulata ad
 tempus benignitate, sed ex insita crudelitate ac perfidia aesti-
 mantes, si victor foret, nihil ab illo boni exspectabant. Gro-
 NOV.

a. U. c. 554.

ba passi erant, invecti sunt. et illa quidem concio
 sub occasum solis; tot legatorum perpetuis¹⁾ orationi-
 20bus die absumpto, dimissa est. postero die advocatur
 concilium; ubi cum per praeconem, sicut Graecis mos
 est, suadendi, si quis vellet, potestas a magistratibus
 facta esset, nec quisquam prodiret, diu silentium alio-
 rum alios intuentium fuit. neque mirum si, quibus sua
 sponte volutantibus res inter se pugnantes obtorpue-
 rant quodammodo animi, eos orationes quoque insuper
 turbaverant, utrinque quae difficilia essent, promendo
 admonendoque per diem totum habitae. tandem Aristae-
 nus praetor Achaeorum, ne tacitum concilium dimitte-
 ret, "ubi" inquit "illa certamina animorum, Achaei,
 sunt, quibus in conviviiis et circulis, cum de Philippo
 et Romanis mentio incidit, vix manibus temperabatis?
 nunc in concilio ad eam rem unam indicto, cum lega-
 torum utrinque verba audieritis, cum referant magistra-
 tus, cum praeco ad suadendum vocet, obmutuistis. si
 non cura salutis communis, ne studia quidem, quae in
 hanc aut in illam partem animos vestros inclinarunt,
 vocem cuiquam possunt exprimere? cum praesertim
 nemo tam hebes sit qui ignorare possit dicendi ac sua-
 dendi, quod quisque aut velit aut optimum putet, nunc
 occasionem esse, priusquam quicquam decernamus: ubi
 semel decretum erit, omnibus id, etiam quibus ante
 displicuerit, pro bono atque utili fore⁷⁾ defendendum."
 haec adhortatio praetoris non modo^{m)} quemquam unum
 elicit ad suadendum, sed ne fremitum quidem aut
 murmur concionis tantae ex tot populis congregatae
 21movit. tum Aristaeus praetor rursus "non magis con-
 silium vobis, principes Achaeorum, deest quam lingua:
 sed suo quisque periculo in commune consultum non
 vult. forsitan ego quoque tacerem, si privatus essem.
 nunc praetor video aut non dandum concilium legatis
 fuisse, aut inde sine responso eos dimittendos non esse.
 respondere autem, nisi ex vestro decreto, qui possum?

7) fore Perizonius: codices foedere.

1) I. e. continentibus, continuis, cum alia oratio aliam exci-
 peret. m) Vid. sup. XXII, 3. not. n.

a. C. 198.

et quoniam nemo vestrum, qui in hoc concilium advocati estis, pro sententia quicquam dicere vult aut audet, orationes legatorum hesterno die dictas pro sententiis percenseamus, perinde ac non postulaverint quae e re sua essent, sed suaserint quae nobis censerent utilia esse. Romani Rhodique et Attalus societatem amicitiamque nostram petunt, et in bello quod adversus Philippum gerunt, se a nobis adiuvari aequum censent. Philippus societatis secum admonet et iurisiurandi; et modo postulat ut secum stemus, modo, ne intersimus armis, contentum ait se esse. nulline venit in mentem cur, qui nondum socii sunt, plus petant quam socius? non fit hoc neque modestia Philippi neque impudentia Romanorum. fortuna et dat fiduciam postulantibus et demit. Philippi praeter legatum videmus nihil: Romana classis ad Cenchreas stat, urbium Euboeae spolia prae se ferens; consulem legionesque eius, exiguo maris spatio diiunctas, Phocidem ac Locridem pervagantes videmus. miramini cur diffidenter Cleomedon legatus Philippi, ut pro rege arma caperemus adversus Romanos, modo egerit? qui, si ex eodem foedere ac iureiurando cuius nobis religionem iniiciebatⁿ⁾, rogemus eum ut nos Philippus et ab Nabide ac Lacedaemoniis et ab Romanis defendat, non modo^{o)} praesidium quo tueatur nos, sed ne quid respondeat quidem nobis sit inventurus, non hercule magis quam ipse Philippus priore anno, qui pollicendo se adversus Nabidem bellum gesturum cum tentasset nostram iuventutem hinc in Euboeam extrahere, postquam nos neque decernere id sibi praesidium neque velle illigari^{p)} Romano bello vidit, oblitus societatis eius quam nunc iactat, vastandos populandosque Nabidi ac Lacedaemoniis reliquit. ac mihi quidem minime conveniens inter se oratio Cleomedontis visa est. elevabat Romanum bellum, eventumque eius eundem fore qui prioris belli, quod cum Philippo gesserint, dicebat. cur igitur nostrum ille auxilium absens petit potius quam praesens nos socios ve-

n) Cuius religiose servandi nos admonebat. o) Vid. cap. anteced. not. m. p) Cf. sup. XXXI, 25. not. g

a. U. c. 554.

teres simul ab Nabide ac Romanis tueatur? nos dico? quid ita passus est Eretriam Carystumque capi? quid ita tot Thessaliae urbes? quid ita Locridem Phocidemque? quid ita nunc Elateam oppugnari patitur? cur excessit faucibus Epiri claustrisque illis inexpugnabilibus super Aoum amnem, [aut vi aut metu aut voluntate] relictoque quem insidebat saltu penitus in regnum abiit? si sua voluntate tot socios reliquit hostibus diripiendos, qui recusare potest quin et socii sibi consulant? si metu, nobis quoque ignoscat timentibus. si victus armis cessit, Achaei arma Romana sustinebimus, Cleomedon, quae vos Macedones non sustinuistis? an tibi potius credamus Romanos non maioribus copiis nec viribus nunc bellum gerere quam antea gesserint, potius q) quam res ipsas intueamur? Aetolos tum classe adiuerunt; nec duce consulari nec exercitu bellum gesserunt. sociorum Philippi maritimae tum urbes in terrore ac tumultu erant; mediterranea adeo tuta ab armis Romanis fuerunt, ut Philippus Aetolos nequicquam opem Romanorum implorantes depopularetur. nunc autem defuncti bello Punico Romani, quod per sexdecim annos velut intra viscera Italiae toleraverunt, non praesidium Aetolis bellantibus miserunt, sed ipsi duces belli arma terra marique simul Macedoniae intulerunt. tertius iam consul summa vi gerit bellum. Sulpicius in ipsa Macedonia congressus fudit fugavitque regem, partem opulentissimam regni eius depopulavit. nunc Quintius tenentem claustra Epiri, natura loci, munimentis exercituque fretum, castris exiit; fugientem in Thessaliam persecutus, praesidia regia sociasque eius urbes prope in conspectu regis ipsius expugnavit. ne r) sint vera quae Athenienses modo legati de crudelitate avaritia libidine regis dixerunt; nihil ad nos pertineant quae in terra Attica scelera in superos inferosque deos sunt admissa, multo minus quae Ciani Abydenique, qui procul ab nobis absunt, passi sunt; nostrorum ipsi

q) Vocem potius interiectis pluribus verbis repetitam orationis perspicuitati inservire, monet CREV. Vid. sup. XXVIII, 9. not. b. 40. not. w. r) Vid. sup. XXXI, 7. not. y.

a. C. 198.

vulnerum, si vultis, obliviscamur; caedes direptionesque bonorum Messenae in media Peloponneso factas, et hospitem Cyparissiae Charitelen⁸⁾ contra ius omne ac fas inter epulas prope ipsas occisum, et Aratum patrem filiumque Sicyonios, cum senem infelicem parentem etiam appellare solitus esset, interfectos; filii etiam uxorem libidinis causa in Macedoniam asportatam: cetera stupra virginum matronarumque oblivioni dentur. ne sit⁹⁾ cum Philippo res, cuius crudelitatis metu obmutuistis omnes: nam quae alia tacendi advocatis in concilium causa est? cum Antigono, mitissimo ac iustissimo rege et de nobis omnibus optime merito, existimemus disceptationem esse. num id postularet facere nos quod fieri non posset? peninsula est Peloponnesus, angustis Isthmi faucibus continenti adhaerens, nulli apertior^{a)} neque opportunior quam navali bello. si centum tectae naves et quinquaginta leviores apertae^{t)} et triginta Issaici lembi maritimam ovarum vastare et expositas prope in ipsis littoribus urbes coeperint oppugnare, in mediterraneas scilicet nos urbes recipiemus, tanquam non intestino et haerente in ipsis visceribus uramur bello. cum terra Nabis et Lacedaemonii, mari classis Romana urgebunt, unde regiam societatem et Macedonum praesidia implorem? an ipsi nostris armis ab hoste Romano tutabimur urbes quae oppugnabuntur? egregie enim Dymas priore bello sumus tutati^{u)}. satis exemplorum nobis alienae clades praebent: ne quaeramus quemadmodum ceteris exemplo simus. nolite, quia ultro Romani petunt amicitiam, id quod optandum vobis ac summopere petendum erat, fastidire. metu enim videlicet compulsi et deprensi in aliena ter-

8) Charitelen] garitelen B. 9) sit Dukerus: cod. sint.

s) Aperta bello, ut corpora aperta iaculo sup. XXV, 16. DRAKENB. Cf. sup. XXXI, 39. not. a. t) Vid. sup. XXXI, 46. not. w. u) Per prius bellum intelligendum est illud, quod Romani tempore belli Punici secundi cum Philippo gesserunt. Eo autem bello Dymas a Romanis expugnatus esse, suo loco Livius memorare neglexit, quod nunc data occasione hic facit, et cap. seq. DRAKENB. De voce enim vid. sup. XXXI, 7. not. b.

a. U. c. 554.

ra, quia sub umbra vestri auxilii latere volunt, in societatem vestram confugiunt, ut portubus vestris recipiantur, ut com meatibus utantur. mare in potestate habeant; terras quascunque adeunt, extemplo dicionis suae faciunt. quod rogant, cogere ^{v)} possunt: quia pepercisse volunt, committere vos cur pereatis non patiuntur. nam quod Cleomedon modo tanquam mediam et tutissimam vobis viam consilii, ut quiesceretis abstineretisque armis, ostendebat, ea non media sed nulla via est. et enim praeterquam quod aut accipienda aut spernenda vobis Romana societas est, quid aliud quam nusquam gratia stabili, velut qui eventum exspectaverimus ut fortunae applicaremus nostra consilia, praeda victoris erimus? nolite, si quod omnibus votis petendum erat, ultro offertur, fastidire. non quemadmodum hodie utrumque vobis licet, sic semper liciturum est. nec saepe nec diu eadem occasio erit. liberare vos a Philippo iam diu magis vultis quam audetis. sine vestro labore et periculo qui vos in libertatem vindicarent, cum magnis classibus exercitibusque mare traiecerunt. hos si socios aspernamini, vix sanae mentis estis: sed aut socios aut hostes habeatis oportet."

22 Secundum orationem praetoris murmur ortum aliorum cum assensu, aliorum inclementer assentientes increpantium. et iam non singuli tantum sed populi universi inter se altercabantur, tum inter magistratus gentis (damiurgos ^{w)} vocant; decem numero creantur) certamen nihilo segnius quam inter multitudinem esse. quinque relatores se de societate Romana aiebant suffragiumque duros; quinque lege cautum testabantur ne quid, quod adversus Philippi societatem esset, aut referre magistratibus aut decernere concilio ius esset. hic quoque dies iurgis est consumptus.

Supererat unus iusti concilii dies: tertio enim lex iubebat decretum fieri. in quem adeo exarsere studia

v) Vid. sup. XXIII, 10. cum negaret, lege foederis id cogi posse. w) Dorice damiurgi dicuntur pro demiurgis.

a. C. 198.

ut vix parentes ab liberis temperaverint. Risias ¹⁾ (Pel-
lenensis erat) filium damiurgum nomine Memnonem ha-
bebat, partis eius quae decretum recitari perrogarique
sententias prohibebat. is diu obtestatus filium ut consu-
lere Achaeos communi saluti pateretur neu pertinacia
sua gentem universam perditum iret, postquam parum
proficiebant preces, iuratus se eum sua manu interem-
pturum nec pro filio sed pro hoste habiturum, minis
pervicit ut postero die coniungeret iis se qui refere-
bant. qui cum plures facti referrent, omnibus fere po-
pulis haud dubie approbantibus relationem, ac prae se
ferentibus quid decreturi essent, Dymaei ac Megalopo-
litani et quidam Argivorum, priusquam decretum fieret,
consurrexerunt ac reliquerunt concilium, neque mirante
ullo neque improbante, nam Megalopolitanos avorum
memoria pulsos ab Lacedaemoniis restituerat in patriam
Antigonus ^{x)}; et Dymaeis captis nuper direptisque ab
exercitu Romano, cum redimi eos, ubicunque servirent,
Philippus iussisset, non libertatem modo sed etiam pa-
triam reddiderat. iam Argivi, praeterquam quod Mace-
donum reges ab se oriundos credunt, privatis etiam
hospitiis familiarique amicitia plerique illigati Philippo
erant, ob haec concilio, quod inclinaverat ad Romanam
societatem iubendam, excesserunt; veniaque iis huius
secessionis fuit et magnis et recentibus obligatis benefi-
ciis. ceteri populi Achaeorum cum sententias perroga-
rentur, societatem cum Attalo ac Rhodiis praesenti
decreto confirmarunt; cum Romanis quia iniussu populi
non poterat rata esse, in id tempus quo Romam mitti
legati possent dilata est. in praesentia tres legatos ad
L. Quintium mitti placuit, et exercitum omnem Achae-

1) Risias B: ceteri Rhisiasus.

x) Crev. recte vidit, Livium non satis accuratam temporum
rationem habere videri, cum id factum dicit avorum memo-
ria. Cleomenem enim, Lacedaemoniorum regem, Megalopolim
cepisse et diruisse, teste Polyb. II, 55. et V, 93. Antigonum
autem, Philippi decessorem paullo ante mortem restituisse.
Philippum itaque, qui etiamnum in medio robore virium erat,
et eversam et restitutam Megalopolim vidisse. DRAKENE.

a. U. c. 554.

orum ad Corinthum admoventi, captis Cenchreis iam urbem ipsam Quintio oppugnante.

Et hi quidem e regione portae quae fert Sicyonem posuerunt castra. Romani ad Cenchreas versam partem urbis, Attalus traducto per Isthmum exercitu ab Lechaeo, alterius maris portu, oppugnabant, primo segnius, sperantes seditionem intus fore inter oppidanos ac regium praesidium. postquam uno animo omnes, et Macedones tanquam communem patriam tuebantur, et Corinthii ducem praesidii Androsthenum haud secus quam civem et suffragio creatum suo imperio in se uti patiebantur, omnis inde spes oppugnantibus²⁾ in vi et armis et operibus erat. undique aggeres haud facili aditu ad moenia admovebantur. aries ex ea parte quam Romani oppugnabant, aliquantum muri diruerat. in quem locum, quia nudatus munimento erat, protegendum armis cum Macedones concurrerent, atrox praelium inter eos ac Romanos ortum est. ac primo multitudine facile expellebantur Romani; assumptis deinde Achaeorum Attalique auxiliis aequabant certamen, nec dubium erat quin Macedonas Graecosque facile loco pulsuri fuerint. transfugarum Italicorum magna multitudo erat, pars ex Hannibalis exercitu metu poenae a Romanis Philippum secuta, pars navales socii relictis nuper classibus ad spem honoratoris militiae^{y)} transgressi. hos desperata salus, si Romani vicissent, ad rabiem magis quam audaciam accendebat. promontorium est adversus Sicyonem, Iunonis quam vocant Acræam^{z)}, in altum excurrens; traiectus inde Corinthum septem ferme millium passuum. eo Philocles, regius et ipse praefectus, mille et quingentos milites per Boeotiam duxit. praesto fuere ab Corintho lembi, qui praesidium id acceptum Lechaeum traicerent. auctor erat Attalus incensis operibus omittendae extemplo oppugnationis. pertinacius Quintius in incepto perstabat. is quoque ut pro omni-

2) oppugnantibus Gr: codices pugnantibus.

y) Terrestrem enim militiam honestiorem apud Romanos fuisse, quam navalem, ad h. l. animadvertit CREV. z) Cf. inf. XXXVIII, 2. templum Iovis Acræi.

a. C. 198.

bus portis disposita praesidia vidit regia, nec facile erumpentium impetus sustineri posse, in Attali sententiam concessit. ita irrito incepto, dimissis Achaeis, reditum ad naves est. Attalus Piraeum, Romani Corcyram petierunt.

Dum haec ab navali exercitu geruntur, consul in²⁴ Phocide ad Elateam castris positus primo colloquii rem per principes Elatensium tentavit: postquam nihil esse in manu sua, et plures validioresque esse regiones quam oppidanos, respondebatur, tum simul ab omni parte operibus armisque urbem est aggressus. ariete admoto cum³⁾, quantum inter turres muri erat, prorutum cum ingenti fragore ac strepitu nudasset urbem, simul et cohors Romana per apertum recenti strage iter invasit; et ex omnibus oppidi partibus, relictis suis quisque stationibus, in eum qui premebatur impetu hostium locum concurrerunt. eodem tempore Romani et ruinas muri supervadebant et scalas ad stantia moenia inferebant. et dum in unam partem oculos animosque hostium certamen averterat, pluribus locis scalis capitur murus, armatique in urbem transcenderunt. quo tumultu audito territi hostes, relicto quem conferti tuebantur loco, in arcem omnes, inermi quoque sequente turba, confugerunt. ita urbe potitur consul. qua direpta, missis in arcem qui vitam regii, si abire vellent inermes, libertatem Elatensibus pollicerentur, fideque in haec data, post paucos dies arcem recepit.

Ceterum adventu in Achaïam Philoclis regii prae²⁵fecti non Corinthus tantum liberata obsidione, sed Argivorum quoque civitas per quosdam principes Philocli prodita est, tentatis prius animis plebis. mos erat comitiorum die primo velut ominis causa praetores pronuntiare Iovem Apollinemque et Herculem. additum legi erat ut iis Philippus rex adiiceretur. cuius nomen post pactam cum Romanis societatem quia praeco non adiecit, fremitus primo multitudinis ortus, deinde clamor subiicientium Philippi nomen iubentiumque legiti-

3) cum Jacobs: B que.

a. U. c. 554.

num honorem usurpare^{a)}), donec cum ingenti assensu nomen recitatum est. huius fiducia favoris Philocles arcessitus nocte occupat collem imminens urbi (Larisam eam arcem vocant), positoque ibi praesidio, cum lucis principio signis infestis ad subiectum arci forum vaderet, instructa acies ex adverso occurrit. praesidium erat Achaeorum nuper impositum, quingenti fere iuvenes delecti omnium civitatum. Aenesidemus Dymaeus praerat. ad hos orator a praefecto regio missus, qui excedere urbe iuberet (neque enim pares eos oppidanis solis, qui idem quod Macedones sentirent, nedum adiunctis Macedonibus esse, quos ne Romani quidem ad Corinthum sustinuissent) primo nihil nec ducem nec ipsos movit; post paullo, ut Argivos quoque armatos ex parte altera venientes magno agmine viderunt, certam perniciem cernentes, omnem tamen casum, si pertinacior dux fuisset, videbantur subituri. Aenesidemus, ne flos Achaeorum inventus simul cum urbe amitteretur, pactus cum⁴⁾) Philocle ut abire illis liceret, ipse quo loco steterat armatus, cum paucis clientibus non excessit. missus a Philocle qui quaereret quid sibi vellet. nihil statu motus⁵⁾), cum proiecto prae se clipeo staret, in praesidio creditae urbis moriturum se armatum respondit. tum iussu praefecti a Thracibus coniecta tela interfectique omnes. et post pactam inter Achaeos et Romanos societatem duae nobilissimae urbes, Argi et Corinthus, in potestate regis erant. haec ea aestate ab Romanis in Graecia terra marique gesta.

26 In Gallia nihil sane memorabile ab Sex. Aelio consule gestum. cum duos exercitus in provincia habuis-

4) cum] a B. 5) motus vel mutato nescio quis apud
Gr: codices modo.

a) Legitimum honorem usurpare puto esse: facere, quod ante factitatum fuerat, et una cum nominibus deorum nomen Philippi pronunciare. Usurpare rem, vel vocem est: saepe facere vel dicere, faciendo vel dicendo repetere. Liv. II, 40. hanc saepe eum exacta aetate usurpasse vocem. VII, 2. Accepta itaque res, saepiusque usurpando excitata. Sueton. Tib. 11. mutua cum Graeculis officia usurpans. Duk.

set, unum retentum, quem dimitti oportebat, cui L. Cornelius proconsul praefuerat (ipse ei C. Helvium praetorem praefecit), alterum, quem in provinciam adduxit, totum prope annum Cremonensibus Placentinisque cogendis redire in colonias, unde belli casibus dissipati erant, consumpsit.

Quemadmodum Gallia praeter spem quietam eo anno fuit, ita circa urbem servilis prope tumultus est excitatus. obsides Carthaginiensium Setiae custodiebantur^{b)}, cum iis ut principium liberis magna vis servorum erat. augebant eorum numerum, ut ab recenti Africo bello, et ab ipsis Setinis captiva aliquot nationis eius empta ex praeda mancipia^{c)}. cum coniurationem fecissent, missis ex eo numero qui in Setino agro, deinde circa Norbam et Circeios servitia sollicitarent, satis iam omnibus praeparatis, ludis qui Setiae prope diem futuri erant, spectaculo intentum populum aggredi statuerant, Setia per caedem et repentinum tumultum capta Norbam et Circeios occupare. huius rei tam foedae indicium Romam ad L. Cornelium Merulam^{d)} praetorem urbis delatum est. servi duo ante lucem ad eum venerunt, atque ordine omnia quae acta futuraque erant exposuerunt. quibus domi custodiri iussis, praetor, senatu vocato edoctoque quae indices afferrent, proficisci ad eam coniurationem quaerendam^{d)} atque opprimendam iussus, cum quinque legatis profectus obvios in agris sacramento rogatos^{e)} arma capere et sequi cogebat. hoc tumultuario delectu duobus millibus ferme hominum armatis, Setiam, omnibus quo pergeret ignaris, venit. ibi raptim principibus coniurationis comprehensis fuga ser-

6) Merulam Glareanus: codices Lentulum.

b) Cf. sup. 2. not. m. c) lunge: aliquot mancipia empta. augebant eorum numerum. Verba: ut (quippe) ab recenti Africo bello explicant, qui factum sit, ut et ipsi Setini quaedam mancipia nationis Carthaginiensis empta haberent. d) Quaerere aliquid idem est, atque quaestionem de aliqua re habere. Sic inf. XXXIII, 36. Ad quaerendam opprimendamque eam (coniurationem) XLII, 21. ut iuratus senatus decerneret, qui eam rem quaereret animadverteretque. e) Cf. sup. XXIV, 8. not. k.

a. U. c. 554.

vorum ex oppido facta est. dimissi⁷⁾ deinde per agros qui vestigarent. egregia duorum opera servorum indicum et unius liberi fuit. ei centum millia gravis aeris^{f)} dari patres iusserunt, servis vicena quina millia aeris et libertatem; pretium eorum ex aerario solutum est dominis. haud ita multo post, ex eiusdem coniurationis reliquiis, nuntiatum est servitia Praeneste occupatura. eo L. Cornelius praetor profectus de quingentis fere hominibus, qui in ea noxa erant, supplicium sumpsit. in timore civitas fuit obsides captivosque Poenorum ea moliri. itaque et Romae vigiliae per vicos servatae, iussisque circumire eas minores magistratus; et triumviri^{g)} carceris lautumiarum^{h)} intentiorem custodiam habere iussi; et circa nomen Latinum a praetore litterae missae, ut et obsides in privato servarentur, neque in publicum prodeundi facultas daretur, et captivi ne minus decem pondo compedibus vincti in nulla alia quam in carceris publici custodia essent.

- 27 Eodem anno legati ab rege Attalo coronam auream ducentum quadraginta sex pondo in Capitolio posuerunt, gratiasque senatui egere quod Antiochus, legatorum Romanorum auctoritate motus, finibus Attali exercitum deduxisset.

Eadem aestate equites ducenti et elephanti decem et tritici modium ducenta millia ab rege Masinissa ad exercitum, qui in Graecia erat, pervenerunt. item ex Sicilia Sardiniaque magni commeatus et vestimenta exercitui missa. Siciliam M. Marcellus, Sardiniam M. Porcius Cato obtinebat, sanctus et innocens, asperior tamen in fenore coercendo habitus. fugatique ex insula feneratores, et sumptus quos in cultum praetorum socii facere soliti erantⁱ⁾, circumcisi aut sublati.

7) dimissi] dimissis B, et mox pro illis qui vestigarent versus tres vacuos.

f) Per aes grave designantur aerei asses librales, sive, cum nondum facti essent sextantes, unciales et semunciales, anti- qui pretii asses. DoER. g) Ex eo, quod carceris additur, satis intelligitur, triumviros capitales designari. Duk. h) De lautumiis vid. sup. XXVI, 27. i) Haec res ab avaritia et libidine praetorum orta est, quae deinde quidem multis

a. C. 198.

Sex. Aelius consul ex Gallia comitorum causa Romam cum redisset, creavit consules C. Cornelium Cethegum et Q. Minucium Rufum. biduo post praetorum comitia habita. sex praetores illo anno primum creati, crescentibus iam provinciis et latius patescente imperio. creati autem hi, L. Manlius Vulso, C. Sempronius Tuditanus, M. Sergius Silus, M. Helvius, M. Minucius Rufus, L. Atilius. Sempronius et Helvius ex iis aediles plebis erant. curules aediles Q. Minucius Thermus et Ti. Sempronius Longus. ludi Romani eo anno quater instaurati.

C. Cornelio et Q. Minucio consulibus omnium pri-²⁸ mum de provinciis consulum praetorumque actum. prius de praetoribus transacta res, quae transigi sorte poterat. urbana Sergio, peregrina iurisdictio Minucio obtigit; Sardiniam Atilius, Siciliam Manlius, Hispanias Sempronius citeriorem, Helvius ulteriorem est sortitus. consulibus Italiam Macedoniamque sortiri parantibus L. Oppius et Q. Fulvius tribuni plebis impedimento erant, quod longinqua provincia Macedonia esset, neque ulla alia res maius bello impedimentum ad eam diem fuisset, quam quod vixdum inchoatis rebus in ipso conatu belli gerendi prior consul^{k)} revocaretur. quartum iam annum esse ab decreto Macedonico bello. quaerendo rege et exercitu eius Sulpicium maiorem partem anni absumpsisse. Villium congregentem cum hoste re infecta revocatum. Quintium rebus divinis Romae maiorem partem anni retentum ita gessisse tamen res ut, si aut maturius in provinciam venisset aut hiems magis sera fuisset, potuerit debellare. nunc prope^{l)} in hiberna profectum ita comparare dici bellum ut, nisi successor impediatur, perfecturus aestate proxima videatur. his orationibus pervicerunt ut consules in senatus auctoritate fore dicerent se, si idem tribuni plebis facerent. permittentibus utrisque liberam consultationem, patres con-

legibus coercita est, nec tamen unquam satis reprimi potuit. Vid. Cic. p. leg. Manil. 5. et 13. Duk. k) I. e. prioris cuiusque anni consul. l) Nunc prope per non ita pridem, hoc ipso prope tempore explicat CREV.

a. U. c. 555.

sulibus ambobus Italiam provinciam decreverunt, T. Quintio prorogarunt imperium donec successor ex senatus consulto venisset. consulibus binae legiones decretae, et ut bellum cum Gallis Cisalpinis, qui defecissent a populo Romano, gererent. Quintio in Macedonia supplementum decretum, sex millia peditum, trecenti equites, sociorum navalium millia tria, praesente idem qui praeerat classi L. Quintius Flaminus iussus. praetoribus in Hispanias octona millia peditum socium ac Latini nominis data et quadringeni equites, ut dimitterent veterem ex Hispaniis militem; et terminare iussi qua ulterior citeriorve provincia servaretur^{m)}. Macedoniae legatos P. Sulpicium et P. Villium, qui consules in ea provincia fuerant, adiecerunt.

29 Priusquam consules praetoresque in provincias proficiscerentur, prodigia procurari placuit, quod aedes Vulcani Summaniqueⁿ⁾ Romae, et quod^{o)} Fregellis murus et porta de caelo tacta erant; et Frusinone inter noctem lux orta; et Aesulae agnus biceps cum quinque pedibus natus; et Formiis duo lupi oppidum ingressi obvios aliquot laniaverant, Romae non in urbem solum sed^{o)} in Capitolium penetraverat lupus.

C. Acilius tribunus plebis tulit ut quinque coloniae in oram maritimam deducerentur, duae ad ostia fluminum Vulturii Liternique, una Puteolos, una ad castrum Salerni. his Buxentum adiectum. trecenae familiae in singulas colonias iubebantur mitti. triumviri deducendis iis, qui per triennium magistratum haberent,

g) et quod expungit Gn.

m) Ut domum servare proprie quidem est domum tueri, deinde omnino domi esse, ita h. l. provinciam servare significat provinciam tueri, i. e. tenere, habere. n) Summani Cic. quoque de divin. I, 10. mentionem iniicit. Quis fuerit autem iste deus, ne ipsis quidem veteribus satis constitisse videtur. Cf. Ovid. fast. VI, 731. Plinius quidem h. n. II, 52. nocturna fulmina Summano tribui, refert. Martian. Cap. haec habet: Denique haec omnis aeris a luna diffusio sub Plutonis potestate consistit, qui etiam Sumanus dicitur, quasi summus manium. o) Vid. sup. XXII, 9. not. f.

a. C. 197.

creati M. Servilius Geminus Q. Minucius Thermus Ti. Sempronius Longus.

Delectu rebusque aliis divinis humanisque, quae per ipsos agenda^{p)} erant, perfectis consules ambo in Galliam profecti, Cornelius recta ad Insubres via, qui tum in armis erant Cenomanis assumptis; Q. Minucius in laeva Italiae ad inferum mare flexit iter, Genuamque exercitu abducto ab Liguribus orsus bellum est. oppida Clastidium^{q)} et Litubium, utraque Ligurum, et duae gentis eiusdem civitates, Ceclates Cerdiciatesque, sese dediderunt. et iam omnia cis Padum, praeter Gallorum Boios, Ilvates Ligurum, sub dicione erant. quindecim oppida, hominum viginti millia esse dicebantur quae se dediderant. inde in agrum Boiorum legiones duxit. Boiorum exercitus haud ita multo ante traiecit³⁰ rat Padum, iunxeratque se Insubribus et Cenomanis, quod ita acceperant, coniunctis legionibus consules rem gesturos, ut et ipsi collatas in unum vires firmarent. postquam fama accidit alterum consulem Boiorum urere agros, seditio extemplo orta est. postulare Boii ut laborantibus opem universi ferrent: Insubres negare se sua deserturos. ita divisae copiae, Boiisque in agrum suum tutandum profectis Insubres cum Cenomanis super amnis Mincii ripam consederunt. infra eum locum tria passuum millia⁹⁾ et consul Cornelius eidem flumini castra applicuit. inde mittendo in vicos Cenomanorum Brixiamque, quod caput gentis erat, ut satis comperit non ex auctoritate seniorum iuventutem in armis esse, nec publico consilio Insubrum defectioni Cenomanos se adiunxisse, excitis ad se principibus id agere ac moliri coepit, ut desciscerent ab Insubribus

9) tria passuum millia] duo millia B.

p) Similem locum Sallust. Iug. 41. otio et abundantia earum rerum, quae prima mortales ducunt, affert Gronov. q) Cluver. existimat, ideo Livium nunc Clastidium Ligurum vocare, alibi autem, et imprimis XXIX, 11., Galliae adscribere, vel quia in dubiis utriusque gentis finibus posita erat, vel quia haec Liguria pars inter Apenninum et Padum sub Galliae Cisalpinae provincia eius tempore censebatur. DRAKENB.

a. U. c. 555.

Cenomani, et signis sublati aut domos redirent aut ad Romanos transirent. et id quidem impetrari nequirit, in id fides data consuli est, ut in acie aut quiescerent aut, si qua etiam occasio fuisset, adiuverent Romanos. haec ita convenisse Insubres ignorabant: suberat tamen quaedam suspicio animis labare fidem sociorum. itaque cum in aciem eduxissent, neutrum iis cornu committere ausi, ne si dolo cessissent rem totam inclinarent^{r)}, post signa in subsidiis eos locaverunt. consul principio pugnae vovit aedem Sospitae Iunoni^{s)}, si eo die hostes fusi fugatique essent. a militibus clamor sublatus com-potem voti consulem se facturos, et impetus in hostes est factus. non tulerunt Insubres primum concursum. quidam et a Cenomanis, terga repente in ipso certamine aggressis, tumultum ancipitem iniectum auctores sunt, caesaque in medio quinque et triginta millia hostium, quinque millia et ducentos vivos captos, in iis Hamilcarem Poenorum imperatorem^{t)}, qui belli causa fuisset; signa militaria centum triginta et carpenta supra ducenta. oppida Gallorum, quae Insubrum defectionem secuta erant, dediderunt se Romanis.

- 31 Minucius consul primo effusis populationibus peragraverat fines Boiorum; deinde ut relictis Insubribus ad sua tunda receperant sese, castris se tenuit, acie dimicandum cum hoste ratus. nec Boii detrectassent pugnam, ni fama Insubres victos allata animos fregisset. itaque relicto duce castrisque dissipati per vicos, sua quisque ut defenderent, rationem gerendi belli hosti mutarunt. omissa enim spe per unam dimicationem rei decernendae, rursus populari agros et urere tecta vicosque expugnare coepit. per eosdem dies Clastidium incensum. inde in Ligustinos Ilvates, qui soli non parebant, legiones ductae. ea quoque gens ut Insubres acie victos, Boios ita ut tentare spem certaminis non auderent territos audivit, in dicionem venit. litterae consulum amborum de rebus in Gallia gestis prospere

^{r)} Vid. sup. XXVII, 45. not. b. ^{s)} Cf. inf. XXXIV, 53.
^{t)} Vid. sup. XXXI, 21. not. u.

sub idem tempus Romam allatae. M. Sergius praetor urbanus in senatu eas, deinde ex auctoritate patrum ad populum recitavit. supplicatio in quatrimum decreta. hiems iam eo tempore erat.

Cum T. Quintius capta Elatea in Phocide ac Lo-32 cride hiberna disposita haberet, Opunte seditio orta est. factio una Aetolos, qui propiores erant, altera Romanos arcessebat. Aetoli priores venerunt: sed opulentior factio, exclusis Aetolis missoque ad imperatorem Romanum nuntio, usque in adventum eius tenuit urbem. arcem regium tenebat praesidium; neque ut decederent inde, aut Opuntiorum minis aut auctoritate imperatoris Romani percelli potuerunt, mora cur non extemplo oppugnarentur ea fuit, quod caduceator ab rege venerat locum ac tempus petens colloquio. id gravate regi concessum est, non quin cuperet Quintius per se partim armis partim condicionibus confectum videri bellum: necdum enim sciebat utrum successor sibi alter ex novis consulibus mitteretur, an, quod summa vi ut tenderent amicis et propinquis mandaverat, imperium prorogaretur^{v)}. aptum autem fore colloquium credebat, ut sibi liberum esset^{w)} vel ad bellum manenti vel ad pacem decedenti rem inclinare. in sinu Maliaco prope Nicaeam littus elegere. eo rex ab Demetriade cum quinque lembis et una nave rostrata venit. erant cum eo principes Macedonum, et Achaeorum exsul vir insignis Cycliadas. cum imperatore Romano rex Amynder erat, et Dionysodorus Attali legatus, et Agesimbrotus praefectus Rhodiae classis, et Phaeneas princeps Aetolorum, et Achaei duo, Aristaenus et Xenophon. inter hos Romanus ad³⁾ extremum littus progressus, cum rex in proram navis in ancoris stans

3) ad plerique omittunt.

v) Cum his verbis: non quin cuperet etc. ea causa, propter quam gravate regi colloquium concessum videri possit, remota sit, iam exspectamus aliam subiici causam, quae moverit Quintium, ut difficulter permitteret colloquium, eamque se omnino desiderare, fatetur Gronov. w) Vid. sup. XXVI, 35. not. x. XXX, 32. not. n.

a. U. c. 555.

processisset, "commodius" inquit, "si in terram egrediaris, ex propinquo dicamus in vicem audiamusque." cum rex facturum se id negaret, "quem tandem" inquit Quintius "times?" ad hoc ille superbo et regio animo "neminem equidem timeo praeter deos immortales. non omnium minime Aetolis." "istud quidem" ait Romanus "par omnibus periculum est, qui cum hoste ad colloquium congregiuntur, si nulla fides sit." "non tamen" inquit rex, "T. Quinti, par perfidiae praemium est, si fraude agatur, Philippus et Phaeneas. neque enim aequae difficulter Aetoli praetorem alium ac Macedones regem in meum locum substituant." secundum

33 haec silentium fuit. cum Romanus eum aequum censeret priorem dicere qui petisset colloquium, rex eius esse priorem orationem qui daret pacis leges, non qui acciperet, tum Romanus simplicem suam orationem esse: ea enim se dicturum, quae ni fiant, nulla sit pacis condicio. deducenda ex omnibus Graeciae civitatibus regi praesidia esse; captivos et transfugas sociiis populi Romani reddendos; restituenda Romanis ea Illyrici loca quae post pacem in Epiro factam occupasset; Ptolemaeo Aegypti regi reddendas urbes quas post Philopatoris Ptolemaei mortem occupavisset. suas populi-que Romani condiciones has esse: ceterum et socium audiri postulata verum esse^x). Attali regis legatus naves captivosque, quae ad Chium navali praelio captae essent, et Nicephorium^y) Venerisque templum, quae spoliasset evastassetque, pro incorruptis restitui. Rhodii Peraeam (regio est continentis adversus^z) insulam, vetustae eorum dicionis) repetebant, postulabantque praesidia deduci ab Iaso et Bargyliis et Euromensium urbe et in Hellesponto Sesto atque Abydo, et Perinthum^{4 a}) Byzantiis in antiqui formulam iuris restitui,

4) Perinthum Sigonius: codices Panopolim. B omittit.

x) Cf. sup. XXIII, 11. not. q. y) Strabo lib. XIII. Nicephorium lucum ad Pergamum in Asia ab Eumene rege plantatum asserit. GLAR. z) Vid. sup. XXXI, 46. not. z. a) Cf. Polyb. XVII, 2. Liv. inf. XXXIII, 30.

et liberari omnia Asiae emporia portusque. Achaei Corinthum et Argos repetebant. praetor Aetolorum Phaeneas cum eadem fere quae Romani, ut Graecia decederetur, postulasset, redderenturque Aetolis urbes quae quondam iuris ac dicionis eorum fuissent, exceptit orationem eius princeps Aetolorum Alexander, vir ut inter Aetolos facundus. iam dudum se reticere ait, non quo quicquam agi putet eo colloquio, sed ne quem sociorum dicentem interpellet. nec de pace cum fide Philippum agere, nec bella vera virtute unquam gessisse. in colloquiis insidiari et captare^{b)}; in bello non congregi aequo campo neque signis collatis dimicare, sed refugientem incendere ac diripere urbes et vincuntium praemia victum corrumpere. at non antiquos Macedonum reges, sed acie bellare solitos, urbibus parcere quantum possent, quo opulentiùs haberent imperium. nam de quorum possessione dimicetur tollentem nihil sibi praeter bellum relinquere, quod consilium esse^{c)}? plures priore anno sociorum urbes in Thessalia evastasse Philippum quam omnes qui unquam hostes Thessaliae fuerint. ipsis quoque Aetolis eum plura socium quam hostem ademisse. Lysimacheam pulso praetore et praesidio Aetolorum occupasse eum. Cium item suae dicionis urbem funditus evertisse ac delesse. eadem fraude habere eum Thebas Phthias, Echinum, Larissam et Pharsalum.

Motus oratione Alexandri Philippus navem, ut ex-34 audiretur, propius terram applicuit. orsum eum dicere, in Aetolos maxime, violenter Phaeneas interfatus non in verbis rem verti ait: aut bello vincendum aut melioribus^{d)} parendum esse. "apparet id quidem" inquit Philippus "etiam caeco," iocatus in valetudinem oculorum Phaeneae. et erat dicacior natura quam regem

b) Captare est capere, i. e. decipere, studere. Ita inf. 36. ne fraude regis caperetur. c) I. e. quale enim consilium esse eius, qui, cum tollat (corrumpat ac perdat) ea ipsa, de quorum possessione dimicetur, nihil praeter bellum sibi relinquat. Cf. Polyb. XVII, 3. d) Melior, ut Graecis *ἄριστος*, est fortior.

a. U. c. 555.

deceat, et ne inter seria quidem risu satis temperans, indignari inde coepit Aetolos tanquam Romanos decedi Graecia iubere; qui quibus finibus Graecia sit, dicere non possint. ipsius enim Aetoliae Agraeos Apodotosque et Amphilochos, quae permagna eorum pars sit, Graeciam non esse. "an quod a sociis eorum non abstinuerim, iustam querelam habent, cum ipsi pro lege hunc antiquitus morem servent, ut adversus socios ipsi suos, publica tantum auctoritate dempta, iuventutem suam militare sinant, et contrariae persaepe acies in utraque parte Aetolica auxilia habeant? nec ego Cium expugnavi, sed Prusiam socium et amicum oppugnantem adiuvi. et Lysimacheam ab Thracibus vindicavi: sed quia me necessitas ad hoc bellum a custodia eius avertit, Thraces habent. et Aetolis haec. Attalo autem Rhodiisque nihil iure debeo: non enim a me sed ab illis principium belli ortum est. Romanorum autem honoris causa Peraeam Rhodiis et naves Attalo cum captivis, qui comparebunt^{e)}), restituam, nam quod ad Nicephorium Venerisque templi restitutionem attinet, quid restitui ea postulantibus respondeam, nisi quo uno modo silvae lucique caesi restitui possunt, curam impensamque sationis me praestaturum, quoniam haec inter se reges postulare et respondere placet." extrema eius oratio adversus Achaeos fuit; in qua orsus ab Antigoni primum, suis deinde erga gentem eam meritis, recitari decreta eorum iussit omnes divinos humanosque honores complexa; atque eis obiecit recens decretum, quo ab se descivissent. invectusque graviter in perfidiam eorum, Argos tamen se iis redditurum dixit. de Corintho eum imperatore Romano deliberaturum esse; quaesiturumque ab eo simul utrum iis tantum urbibus decedere se aequum censeat quas ab se ipso captas iure belli habeat, an iis etiam quas a maioribus suis accepisset.

- 35 Parantibus Achaeis Aetolisque ad ea respondere, cum prope occasum sol esset, dilato in posterum diem

e) Vid. sup. XXVI, 30. not. e.

a. C. 197.

colloquio Philippus in stationem ex qua profectus erat, Romani sociique in castra redierunt. Quintius postero die ad Nicaeam (is enim locus placuerat) ad constitutum tempus venit: Philippus nullus^{f)} usquam nec nuntius ab eo per aliquot horas veniebat; et iam desperantibus venturum repente apparuerunt naves. atque ipse quidem, cum tam gravia et indigna imperarentur, inopem consilii diem se consumpsisse deliberando aiebat. vulgo credebant de industria rem in seruum tractam, ne tempus dari posset Achaeis Aetolisque ad respondendum. et eam opinionem ipse affirmavit petendo ut summotis aliis, ne tempus altercando tereretur et aliquis finis rei imponi posset, cum ipso imperatore Romano liceret sibi colloqui. id primo non acceptum, ne excludi colloquio viderentur socii; dein cum haud absisteret petere, ex omnium consilio Romanus imperator cum Ap. Claudio tribuno militum, ceteris summotis, ad extremum littus processit. rex cum duobus quos pridie adhibuerat in terram est egressus. ibi cum aliquandiu secreto locuti essent, quae acta Philippus ad suos retulerit, minus compertum est. Quintius haec rettulit ad socios, Romanis eum cedere tota Illyrici ora, perfugas remittere ac si qui sint captivi. Attalo naves et cum iis captos navales socios, Rhodiis regionem quam Peraean vocant reddere: Iaso et Bargyliis non cessurum. Aetolis Pharsalum Larissamque reddere, Thebas non reddere. Achaeis non Argis modo sed etiam Corintho cessurum. nulli omnium placere partium, quibus cessurus aut non cessurus esset, destinatio: plus enim emitti in iis quam acquiri; nec unquam, nisi tota deduxisset Graecia praesidia, causas certaminum defore.

Cum haec toto ex concilio certatim omnes vociferarentur, ad Philippum quoque procul stantem vox est perlata. itaque a Quintio petit ut rem totam in posterum diem differret: profecto aut persuasurum se aut persuaderi sibi passurum. littus ad Thronium colloquio

f) Cic. ad Att. XI, 24. Philotimus non modo nullus venit, sed ne per litteras quidem, aut per nuncium certiozem facit me, quid egerit. Duk.

a. U. c. 555.

destinatur. eo mature conventum est. ibi Philippus primo et Quintium et omnes qui aderant rogare ne spem pacis turbare vellent; postremo petere tempus quo legatos mittere Romam ad senatum posset: aut his conditionibus se pacem impetraturum, aut quascunque senatus dedisset leges pacis accepturum. id ceteris haudquaquam placebat: nec enim aliud quam moram et dilationem ad colligendas vires quaeri. Quintius verum id futurum fuisse dicere, si aestas et tempus rerum gerendarum esset. nunc hieme instante nihil amitti dato spatio ad legatos mittendos: nam neque sine auctoritate senatus ratum quicquam eorum fore quae cum rege ipsi pepigissent; et explorari, dum bello necessariam quietem ipsa hiems daret, senatus auctoritatem posse. in hanc sententiam et ceteri sociorum principes concesserunt; indutiisque datis in duos menses, et ipsos mittere singulos legatos ad senatum edocendum, ne fraude regis caperetur, placuit. additum indutiarum pacto ut regia praesidia Phocide ac Locride extemplo deducerentur. et ipse Quintius cum sociorum legatis Amyndrum Athamanum regem, ut speciem legationi adiceret, et Q. Fabium (uxoris Quintii sororis filius erat) et Q. Fulvium et Ap. Claudium misit.

- 37 Ut ventum Romam est, prius sociorum legati quam regis auditi sunt. cetera ^{g)} eorum oratio conviciis regis consumpta est: moverunt maxime senatum demonstrando maris terrarumque regionis eius situm, ut omnibus appareret, si Demetriadem in Thessalia, Chalcidem in Euboea, Corinthum in Achaia rex teneret, non posse liberam Graeciam esse; et ipsum Philippum non contumeliosius quam verius compedes eas Graeciae appellare. legati deinde regis intronmissi; quibus longiorem exorsis orationem brevis interrogatio, cessurusne iis tribus urbibus esset, sermonem incidit, cum mandati sibi de iis nominatim negarent quicquam ^{h)}. sic infecta pace

g) Cetera pro ceterum, ut sup. I, 32. regnum — cetera egregium. Dorr. h) I. e. cum dicerent, se nihil quicquam de iis nominatim sibi mandati habere; cum negarent, sibi quicquam de iis nominatim mandatum esse.

regii dimissi, Quintio liberum arbitrium pacis ac belli permissum. quod¹⁾ ut satis apparuit, non taedere belli senatum, et ipse victoriae quam pacis avidior neque colloquium postea Philippo dedit, neque legationem aliam quam quae omni Graecia decedi nuntiaret admissurum dixit.

Philippus cum acie decernendum videret et undi-38 que ad se contrahendas vires, maxime de Achaiae urbibus, regionis ab se diversae, et magis tamen de Argis quam de Corintho sollicitus, optimum ratus Nabidi eam^{k)} Lacedaemoniorum tyranno velut fiduciarium dare, ut victori sibi restitueret, si quid adversi accidisset, ipse haberet, Philocli, qui Corintho Argisque praerat, scribit ut tyrannum ipse conveniret. Philocles, praeterquam quod iam veniebat cum munere, adiicit ad pignus futurae regi cum tyranno amicitiae filias suas regem Nabidis filii matrimonio coniungere velle^{l)}. tyrannus primo negare aliter urbem eam se accepturum, nisi Argivorum ipsorum decreto accessitus ad auxilium urbis esset. deinde ut frequenti concione non aspernatos modo sed abominatos etiam nomen tyranni audivit, causam se spoliandi eos nactum ratus, tradere ubi vellet urbem Philoclem iussit. nocte, ignaris omnibus, acceptus in urbem est tyrannus. prima luce occupata omnia superiora loca portaeque clausae. paucis principum inter primum tumultum elapsis, eorum absentium direptae fortunae; praesentibus aurum atque argentum ablatum, pecuniae imperatae ingentes. qui non cunctanter contulere, sine contumelia et laceratione corporum dimissi; quos occidere aut retrahere aliquid suspicio fuit, in servilem modum lacerati atque extorti. concione inde advocata rogationem^{s)} promulgavit unam de tabulis no-

s) rogationes Creverius.

i) Quod, ut saepe, sequentia cum antecedentibus connectit, ita ut quod ut explicare liceat per ut igitur. Ita quod cum, quod si, quod ubi, et multa id genus alia. Ita Plin. h. n. XVIII, 23. Quod ut hanc quoque curam determinemus. k) Urbem Argivorum. l) I. e. ad primum hoc pignus futurae amicitiae, traditionem nempe Argorum, adiicit alterum, nuptias filiarum regis cum filiis tyranni. Dux.

a. U. c. 555.

vis^m), alteram de agro viritim dividendo, duas faces novantibus res ad plebem in optimates accendendam.

- 39 Postquam in potestate Argivorum civitas erat, nihil eius minor tyrannus a quo eam civitatem et in quam condicionem accepisset, legatos Elateam ad Quintium et Attalum Aeginae hibernantem mittit, qui nuntiarent Argos in potestate sua esse: eo si veniret Quintius ad colloquium, non diffidere sibi omnia cum eo conventura. Quintius ut eo quoque praesidio Philippum nudaret, cum annuisset se venturum, mittit ad Attalum ut ab Aegina Sicyonem sibi occurreret; ipse ab Anticyra decem quinquereimis, quas iis forte ipsis diebus L. Quintius frater eius adduxerat ex hibernis Corcyrae, Sicyonem tramisit. iam ibi Attalus erat; qui cum tyranno ad Romanum imperatorem, non Romano ad tyrannum eundem diceret, in sententiam suam Quintium traduxit, ne in urbem ipsam Argos iret. haud procul urbe Mycenica vocaturⁿ): in eo loco ut congregerentur convenit. Quintius cum fratre et tribunis militum paucis, Attalus cum regio comitatu, Nicostratus Achaeorum praetor cum auxiliariis paucis venit. tyrannum ibi cum omnibus copiis opperientem invenerunt. progressus armatus cum satellitibus armatis est in medium fere interiacentis campi: inermis Quintius cum fratre et duobus tribunis militum; inermi item regi praetor Achaeorum et unus ex purpuratis^o) latus cingebant. initium sermonis ab excusatione tyranni ortum, quod armatus ipse armatisque septus, cum inermes Romanum imperatorem regemque cerneret, in colloquium venisset: neque enim se illos timere dixit, sed exsules Argivorum. inde ubi de condicionibus amicitiae agi coeptum est, Romanus duas postulare res, unam ut bellum cum Achaeis finiret, alteram ut adversus Philippum mitteret secum auxilia. ea se missurum dixit. pro pace cum Achaeis

m) Tabulae novae dicebantur de codicibus acceptorum et expensorum publica auctoritate in gratiam eorum mutandis, qui ex aere alieno laborarent. n) Perinde est, ac si dixisset: Haud procul urbe locus est, qui Mycenica vocatur. GROSNOV o) Vid. sup. XXX, 42. not. y.

a. C. 197.

indutiae impetratae, donec bellum cum Philippo finiretur. de Argis quoque disceptatio ab Attalo rege est⁴⁰ mota, cum fraude Philoclis proditam urbem vi ab eo teneri argueret; ille^{p)} ab ipsis Argivis, ut se defenderet, accitum. concionem rex Argivorum postulabat, ut id sciri posset. nec tyrannus abnuere. sed deductis ex urbe praesidiis liberam concionem, non immixtis Lacedaemoniis, declaraturam quid Argivi vellent, praebere debere dicebat rex. tyrannus negavit deducturum. haec disceptatio sine exitu fuit. de colloquio discessum sexcentis Cretensibus ab tyranno datis Romano, induitiisque inter Nicostratum praetorem Achaeorum et Lacedaemoniorum tyrannum in quattuor menses factis.

Inde Quintius Corinthum est profectus, et ad portam cum Cretensium cohorte accessit, ut Philocli praefecto urbis appareret tyrannum a Philippo descisse. Philocles et ipse ad imperatorem Romanum in colloquium venit; hortantique ut extemplo transiret urbemque traderet, ita respondit ut distulisse rem magis quam negasse videretur. a Corintho Quintius Anticyram traiecit; inde fratrem ad tentandam Acarnanum gentem misit. Attalus ab Argis Sicyonem est profectus. ibi et civitas novis honoribus veteres regis honores auxit; et rex ad id quod sacrum Apollinis agrum grandi quondam pecunia redemerat eis, tum quoque ne sine aliqua munificentia praeteriret civitatem sociam atque amicam, decem talenta argenti dono dedit et decem millia medimnum frumenti. atque ita Cencreas ad naves redit. et Nabis firmato praesidio^{q)} Argis Lacedaemonem regressus, cum ipse viros spoliasset, ad feminas spoliandas uxorem Argos remisit. ea nunc singulas illustres nunc simul plures genere inter se iunctas domum arcessendo, blandiendoque ac minando, non aurum modo iis sed postremo vestem quoque mundumque^{r)} omnem muliebrem ademit.

p) Intell. diceret, responderet. q) Firmare praesidium nihil aliud esse, quam firmum praesidium collocare, monet GRONOV. r) Cf. inf. XXXIV, 7.